

מחוסר בגדים הרי הוא כזר

"ומחוסר בגדים מנלן (במיתה בידי שמים), אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן ומטו בה משמיה דר' אלעזר ב"ר שמעון "וחגרת אותם אבנט... והיתה להם כהונה" (שמות כט ט) בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם, והוו להו זרים ואמר מר זר ששימש במיתה". (סנהדרין פג:)

א. נראה לבאר דברי הגמ', שאין להסבירה כפשטות לשונה שאם "אין בגדיהם עליהם, אין כהונה עליהם והוו זרים" הכונה זרים ממש שאין עליהם קדושה כלל, שהרי ודאי יש בהם קדושת כהונה, שהרי אסורים לישא גרושה ומותרים לאכול בתרומה. אלא צריך לומר שמחוסר בגדים חסרה לו קדושת כהונה "עבודה", שכדי לעבוד במקדש צריך תנאים נוספים מלבד קדושת היותם בני אהרן.

וכן מצינו בהגהות מרדכי סי' תס"א (מובא ב"כנסת ראשונים" זכחים יז:) המביא מעשה בר"ת שכהן יצק מים על ידיו והקשה תלמיד שהרי אסור להשתמש בכהן, דהשתמש בכהונה מעל. והשיב ר"ת שאין להם כהונה בזמן הזה היות וקי"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואי לא לא. והקשה התלמיד לר"ת א"כ כל מיני קדושה לא ליעביד להו ושתק ר"ת. ור' פטר תירץ שכהן יכול למחול אע"פ שיש בו קדושה דאל"כ איך אפשר להשתמש בכהן. על כל פנים אנו רואים שא"א להסביר שאין בגדיהם עליהם, אין קדושתם עליהם והוו כזרים כפשוטו. ובדבר זה נראה שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן. בספר המצות מצות עשה ל"ג כתב הרמב"ם "שצוה הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש" ובהמשך דברי שם "ואם עבד מחוסר בגדים או יתר בגדים חייב מיתה בידי שמים" ולומדים זאת מהפסוק "וחגרת אותם אבנט". הרמב"ן בהשגותיו חולק על הרמב"ם וסובר כדעת הבה"ג שמחוסר בגדים הרי לאו, מפני שאין מצות עשה בלבישת הבגדים בשעת עבודה, אלא שלבישת הבגדים היא הכשר עבודה, ולכן כתב הבה"ג שאם לא לבש בגדים בשעת עבודה הוא עובר בלאו. וביאר ה"לב שמח" שם את דברי הרמב"ם, דהרמב"ם סובר שיש מצוה על הכהנים ללבוש בגדי כהונה כדי שיהיו מכובדים ומפוארים מעל כל העם, ובגדים אלו מורין על כהונתם, ולכן יש עליהם איסור לעבוד בלי בגדים מפני שיש מצוה לעבוד עבודה המקדש בכגדי כהונה שע"י כך מכבדים שמו של הקב"ה ע"י בגדים נאים. ויש כאן ב' דברים, א. לקדש את הכהן ע"י הבגדים. ב. שיעבוד הכהן לפני ה' רק בכגדי כהונה.

והוסיף הגר"ח מבריסק זצ"ל דהרמב"ם סובר שיש עשה בלבישת הבגדים, ואין חיוב לאו על מחוסר בגדים מפני שהרמב"ם סובר כפשט הגמ' שאין בגדיהם עליהם חשיבי כזרים ממש, כלומר דאנו לומדים מהפסוק שמחוסר בגדים הוא כדין זר ממש ומכיון שהוא זר חלים עליו דיני זר, ומחלל עבודה וחייב מיתה בידי שמים, ולכן לא צריך לאו מיוחד במחוסר בגדים דעת הבה"ג והרמב"ן. ונראה לבאר מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, הרמב"ם לומד שיש מצוה להיות מלוכב בכגדי כהונה לכבוד ולתפארת, ואם לא לבש בגדי כהונה אז יש לו דין זר, מפני שבגדי הכהונה הם שמחלים עליו את הקדושה לעבודה בהצטרפות קדושת בני אהרן, אבל הרמב"ן והבה"ג סוברים שקדושת בני אהרן מספיקה כדי להחיל קדושה לעבודה, אלא שיש תנאי במעשה העבודה שצריך לבישת בגדי כהונה, ואם לא לבש פסל העבודה. והטעם שהשוותה הגמ' פסול מחוסר בגדים לזר אליבא דהרמב"ן והבה"ג אפשר להסביר עפ"י ערוך השולחן העתיד, (הלכות ביאת המקדש סי' מ"ח אות ט"ו) מפני שאנו רואים שיש פסולים שחייבים מיתה בידי שמים ואנו לא יודעים מה דינם, אז אנו משווים אותם לזרים מפני שיותר פסולים

מזרים הם לא יכולים להיות ולכן התורה הקישה את מחוסר בגדים לזר.¹
נפקא מינה בין הרמב"ם לרמב"ן תהיה בעבודה שלא מחייבת כהן, כגון שחיטה שכשרה
בזר. שלדעת הרמב"ן כהן מחוסר בגדים ששחט שחיטתו כשרה, מפני שבגדי כהונה הם תנאי
בעבודות מסוימות שצריך כהן ובגדי כהונה, ובעבודה שזר כשר ה"ה שכהן מחוסר בגדים
כשר שדינו יהיה כזר. אבל להרמב"ם שטובר שיש מצוה מיוחדת לכהן להיות מלובש בכגדי
כהונה לכבוד ולתפארת, ובלי בגדים אסור לכהן לעבוד א"כ כהן ששחט במחוסר בגדים
עבודתו תפסל.²

ועיין תוס' זבחים יג. ד"ה "בכהן כשר" שדן בזה. והוא מחלוקת הראשונים. (ועיין בדרכי
משה לרמ"א עמ"ל זצ"ל בדרך הקודש שמעתא י' פרק ב' שכתב כדברינו, אך סובר ברמב"ם
להיפך מדברינו.)

ב. הקשו התוס' והראשונים מדוע הגמ' צריכה ללמוד חיוב מיתה בידי שמים מהפסוק של
"וחגרת" ולהקיש אותו לזר, הרי יש פסוק מפורש במחוסר בגדים שכתוב בו גם חיוב מיתה
בידי שמים, שנכתב בפ' תצוה "והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל
המזבח לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחריו" (שמות כח מג).
ותירצו הראשונים כמה תרוצים, א. תרץ הר"י מאורליני"ש שהפסוק בפ' ואתה תצוה מיירי
על מכנסיים, והפסוק של "וחגרת" מיירי בשאר הבגדים שכתובים באותו פסוק, ולא היינו
לומדים מכנסיים שלא כתובים שם. וטעמו צ"ל עפ"י הגמ' בסנהדרין מט: שהתנא כתב כותנת
קודם מכנסיים אע"פ שמכנסיים קודמים בלבישה משום שהכתוב הקדימו, והכתוב הקדימו
"משום דמכסיא כולה גופי' עדיפא ליה" כלומר שהכותנת מכסה את כל הגוף, וכן כתב
הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"ה הל' יז – יח, דאורך הכותנת עד למעלה מהעקב, ואורך
המכנסים הוא עד סוף הירך שהוא הארכובה. והרי כל סיבת המכנסיים הוא כדי "לכסות בשר
ערוה" (שמות כח מב), והיות שהכותנת כבר תכסה הייתי חושב שאין את החסרון של מחוסר
בגדים במחוסר מכנסיים קמ"ל הפסוק דחייב מיתה (וזה דלא כמשך חכמה שיוכא לקמן).
ב. ריצב"א (מובא בתוס' אצלנו וביומא ה: ד"ה להביא) מתרץ שהתורה כתבה פסוק
מיוחד למכנסיים כדי להשמיע שחייב אפילו על ביאה ריקנית, דמהפסוק של "וחגרת" אנו
לומדים שמחלל עבודות תמות דומי' דזר, אבל ביאה ריקנית בשאר בגדים פטור, וחייב רק
במחוסר מכנסיים. ודחה התוס' דבריו מפני שהפסוק של מכנסיים מיירי בשירות ולא בביאה
ריקנית. וכתב ה"משך חכמה" (שמות כח, מ) טעם לריצב"א, דיש בגדים שהם לכבוד
ולתפארת, ויש בגדים שיש בהעדרם פחיתות כבוד, והרי מכנסיים הם כדי "לכסות בשר ערוה"
ולכן אם לא ילבוש בגדים יהי' בזה פחיתות ולכן חייבה התורה מיתה אפילו על ביאה ריקנית
(שהרי גורם ביזוי המקדש) אבל בשאר בגדים שהם לכבוד ולתפארת חייב מיתה דוקא
בעבודות תמות.

ג. הרמב"ן בפירושו על התורה (שמות כח, לה) מתרץ שהתורה כתבה ב' פסוקים אחד
למכנסיים ואחד לשאר בגדים. והטעם כי משה היה מלביש את שאר הבגדים, ואילו המכנסיים
שהיו כדי לכסות בשר ערוה הלבישו הכהנים בעצמם, ולכן חילקה התורה את הבגדים לשני
פסוקים.

ד. הר"ן מתרץ שאילו הגמ' היתה מביאה את הפסוק של פ' תצוה הייתי לומד שמחוסר
בגדים חייב מיתה אפילו על ביאה ריקנית, והביאה הגמ' את הפסוק של "וחגרת" להשמיע
שחייב רק על עבודות תמות שאין כהן גרוע מזר. ומוסיף הר"ן, ולפי תירוצו לא צריך את
תירוץ הרמב"ן שתירץ שאנו צריכים ב' פסוקים א' לשאר בגדים ב' למכנסיים. כי הפסוקים
מדברים לגבי כל הבגדים.

1. אבל אליבא דהרמב"ם מובן הדבר שהשוותה הגמ' מחוסר בגדים לזר, כי מחוסר בגדים אין לו לאו בפני עצמו
אלא דינו כזר (עפ"י הגר"ח דלעיל).

2. עפ"י סברת ה"לב שמח" דלעיל.

והנה ה"שפת אמת" בזכחים יז: וה"חזון איש" אר"ח סי' קכ"ו אות ד' הקשו על תוס' (ר"י דאורליני"ש) שלומדים מכנסיים מפסוק אחר א"כ שיתחייב גם על שאר עבודות אפילו שאינן עבודות תמות, שהרי אין לומדים זאת מזר שחייב רק על עבודות תמות.

ג. נראה לכאור את שיטות הראשונים ע"פ חקירת הרמ"א עמ"ל זצ"ל בספרו "דרכי משה" דרך הקודש שמעתתא י' פ"ג, דחקר שם חקירה משולשת בענין מחוסר בגדים שדינו כזר, האם דינו הוא סעיף מדיני זרות או שמחוסר בגדים הוא פסול בפני עצמו אלא שאנו משוים דינו לזר. ואם נאמר שמחוסר בגדים הוא פסול בפני עצמו יש לחקור האם הפסול הוא ככהן העובד או הפסול הוא בעבודה. ותלה שם הספק הראשון בחקירה האם בגדי הכהונה גורמים את קדושת הכהן לעבודה יחד עם קדושת בני אהרן שלפי מש"כ היא דעת הרמב"ם, או שחסרון בגדים הוא סיבה שמונעת את העבודה, אבל ודאי הכהן מצד עצמו יש בו קדושה לעבוד ולפי מש"כ היא דעת הרמב"ן. ובחקירה השנייה, אם נאמר שמחוסר בגדים הוא פסול עצמי יש לחקור אם הפסול הוא בעובד או בעבודה י"ל דהנפקא מינה היא בנכנס ביאה ריקנית מחוסר בגדים, האם חייב שתיים או חייב אחת רק משום ביאה ריקנית, דאם נאמר שהפסול הוא בעבודה אז ודאי שיהיה חייב רק משום ביאה ריקנית ולא משום מחוסר בגדים שהרי לא עשה שום עבודה שיתחייב עליה משום מחוסר בגדים, אבל אם נאמר שהפסול הוא בעובד אז אפשר לומר שמחוסר בגדים שנכנס בביאה ריקנית להיכל יתחייב שתיים משום מחוסר בגדים ומשום ביאה ריקנית, ודין זה תלוי הוא במחלוקת ראשונים.³

והנה מצינו להרמב"ן בהשגותיו על הרמב"ם במצות לא תעשה ע"ג שכתב שמחוסר בגדים שנכנס ביאה ריקנית חייב רק משום ביאה ריקנית בלבד, ומכיון שהרמב"ן סובר שמחוסר בגדים הוא פסול עצמי ולא משום זרות, ע"כ אנו חייבים לומר שהרמב"ן סובר שפסול מחוסר בגדים הוא בעבודה. ועוד שא"כ היה צריך לתרץ כתירוץ הר"ן שהפסוק "וחגרת" בא לפטור ביאה ריקנית של מחוסר בגדים, ומזה שהרמב"ן חיפש תירוץ אחר משמע שהוא סובר שהפסול של מחוסר בגדים הוא בעבודה, ואילו הר"ן סובר שהפסול הוא בעובד, ולכן התורה היתה צריכה פסוק מיוחד להשמיע שמחוסר בגדים פטור על ביאה ריקנית. וכן דעת הריצב"א, מזה שמחייב מחוסר בגדים בביאה ריקנית, ע"כ שסובר שמחוסר בגדים הוא פסול בעובד ותוס' שחולק עליו סובר שהפסול הוא בעבודה.

והנה הגר"ח מבריסק זצ"ל שביאר בדעת הרמב"ם שהגמ' הביאה את הפסוק של "וחגרת" כדי להשמיע לנו דין חדש שמחוסר בגדים הוא זר לעבודה, ולכן הגמ' לומדת מפסוק זה ולא מהפסוק של מכנסיים, ומכאן זה דחה הגר"ח את תירוץ הרי דאורליניש על קושית תוס', דמכיון שאנו סוברים שמחוסר בגדים הוא זר, א"כ מה ההבדל איזה כגד הוא חסר. וע"כ צריך לומר שהר"י דאורליניש סובר כדעת הרמב"ן שמחוסר בגדים הוא פסול עצמי ולא זרות, ולכן אנו צריכים לימוד גם למכנסיים. ולפי דרכנו תתיישב גם קושית ה"שפת אמת" וה"חזון איש" דדעת הר"י דאורליניש הוא דפסול מחוסר בגדים הוא בעבודה, ולכן א"א לחייב מחוסר בגדים בביאה ריקנית או בעבודה שאינה תמה משום מחוסר בגדים. ועוד דאם נאמר שהר"י דאורליניש סובר שהפסול הוא בעובד אז הי' יכול לתרץ כתירוץ הר"ן, שהפסוק בא להשמיע שפטור על ביאה ריקנית, ומדלא תירץ כך משמע שסובר שהפסול הוא בעבודה.⁴

3. ע"י רש"י שמות כח, מג, ורמב"ן סה"מ ל"ח ע"ג, תוס' סנה' פג, ור"ש כלים פ"א מ"ט.

4. לפי סברת "לב שמח" שהרמב"ם סובר שיש מצוה להיות מלוכש כבגדי כהונה לכבוד ולתפארת, וכלי סברת הגר"ח שהפסול הוא משום זרות, אפשר לומר שהרמב"ם יתרץ את קושית הראשונים כתירוץ הר"י דאורליניש, שהייתי אומר שמחוסר בגדים חייב רק על בגדי כהונה שהם לכבוד ולתפארת אבל מכנסיים שאינם לכבוד ולתפארת, אלא לכסות בשר ערוה, הייתי פוטר מחיוב חסרון בגדים, קמ"ל הפסוק בפר' תצוה שגם במכנסיים הי' חייב משום מחוסר בגדים, אלא שקושית ה"שפת אמת" והחזון"א תשאר במקומה.